

УДК 37.01.09

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2022.4.3>

Людмила ЗАРЕМБА

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська обл., Україна, 43025
ORCID: 0000-0003-0386-4966

Ірина МЕЛЬНИК

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська обл., Україна, 43025
ORCID: 0000-0001-6020-4492

Бібліографічний опис статті: Заремба, Л., Мельник, І. (2022) Ключові параметри функціонування освітньо-розвивального середовища ЗДО. *Acta Paedagogica Volynienses*, 4, 16–22, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.4.3>

КЛЮЧОВІ ПАРАМЕТРИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОСВІТНЬО-РОЗВИВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ЗДО

Стаття висвітлює провідні положення стосовно освітньо-розвивального середовища ЗДО, яке виступає важливим джерелом та чинником впливу на особистісне становлення дитини.

Мета статті – узагальнення наукових підходів до сутності поняття «освітньо-розвивальне середовище закладу дошкільної освіти», обґрунтування ключових параметрів його дієвості.

У статті акцентується на головній ідеї: модернізація сучасної системи дошкільної освіти неможлива поза діяльністю освітньо-розвивального середовища закладу дошкільної освіти.

Ключовим концептом у функціонуванні освітньо-розвивального середовища сучасних закладах дошкільної освіти визначено гуманістично орієнтований підхід – дитиноцентризм. Освітньо-розвивальне середовище визнається важливим джерелом розвитку особистості, де визначальними є суб'єкт-суб'єктні стосунки, а постійне створення ситуації успіху – ключові чинники самореалізації дошкільника в освітньо – розвивальному середовищі.

Визначальним у трактуванні сутнісної характеристики освітньо-розвивального середовища закладу дошкільної освіти є акцент на його функціональному навантаженні, а саме: забезпечення успішного розвитку дитини у всіх її відношеннях. При цьому забезпечення його дієвості **МОЖЛИВЕ** за умови ціннісного наповнення педагогічного процесу. При цьому важливим відзначається необхідність врахування вікових та індивідуальних особливостей дошкільників.

У змісті статті виокремлені провідні принципи та педагогічні умови успішної реалізації життєдіяльності дошкільників в освітньо-розвивальному середовищі закладу дошкільної освіти.

Зроблені висновки та накреслені перспективи подальшого вивчення заявленої проблеми.

Узагальнено, що керівним началом організації діяльності освітньо-розвивального середовища має бути спрямування на особистісну орієнтовану модель навчання й виховання.

Ключові слова: освітньо-розвивальне середовище ЗДО, дошкільник, функціональне навантаження, гуманістична позиція, особистісно орієнтований розвиток.

Ljudmyla ZAREMBA

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of General Pedagogy and Preschool Education, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Ave, Lutsk, Ukraine, 43025
ORCID: 0000-0003-0386-4966

Iryna MELNYK

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of General Pedagogy and Preschool Education, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Ave, Lutsk, Ukraine, 43025
ORCID: 0000-0001-6020-4492

To cite this article: Zaremba, L. Melnyk, I., (2022) Klyuchovi parametri funkcionuvannya osvitno-rozvivnogo seredovishha ZDO [Key functioning parameters of the educational and developmental environment of the preschool education institution]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 4, 16–22, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.4.3>

KEY FUNCTIONING PARAMETERS OF THE EDUCATIONAL AND DEVELOPMENTAL ENVIRONMENT OF THE PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTION

The article highlights the leading provisions in relation to the educational and developmental environment of the PEI, which acts as an important source and factor of influence on a child's personal development.

The purpose of the article is the generalization of scientific approaches to the essence of the concept of «educational and developmental environment of the preschool education institution» and substantiation of the key parameters of its effectiveness.

The article emphasizes the main idea: modernization of the modern system of preschool education is impossible without the activity of the educational and developmental environment of PEI.

On the basis of the generalization of theoretical and methodological developments, there were clarified the initial concepts of the functioning of the educational and developmental environment of the preschool education institution, and its functional direction has also been clarified.

The key concept in the functioning of the educational and developmental environment of modern preschools is defined as a humanistically oriented approach – child-centrism, where subject-subject relationships are decisive, and the constant creation of a situation of success is the key factor in the preschooler's self-realization in the educational and developmental environment.

In the content of the article, it is highlighted the leading principles and pedagogical conditions for the successful implementation of the life activities of preschoolers in the educational and developmental environment of PEI.

There are made conclusions and prospects for further study of the stated problem are outlined.

It is summarized that the guiding principle of the organization of activities of the educational and developmental environment should be the orientation towards a personal oriented model of learning and education.

Key words: *educational and developmental environment of special education, preschooler, functional load, humanistic position, personally oriented development.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими й практичними завданнями. Незаперечною є істина, що абсолютною цінністю буття є людське існування. Нічого немає дорожчого за здоров'я і життя людини. Власне людське життя слугує передумовою й основою усіх інших цінностей.

Базовим світоглядним утворенням від яких залежить подальший розвиток знань особистості, є першообрази буденної свідомості, індивідуальний життєвий досвід та сформована система цінностей індивіда, які закладаються у ранньому віці. Безперечно, формування світоглядних знань дітей дошкільного віку відбувається у тісній взаємодії із згаданим становленням особистості: з розвитком його інтелектуально-почуттєвої, морально-етичної, дієво-практичної сфер. Зрозуміло, що у зв'язку з віковими та індивідуальними особливостями дошкільників ці сфери розвиваються нерівномірно. Однак незаперечними є факт потенційного впливу освітньо-виховного середовища ЗДО на становлення особистості вихованця. Тим більше, що ми розглядаємо особистість не як пасивного об'єкта впливу середовища, а як суб'єкта перетворюючої діяльності (Мельник, 2016, р. 256).

Зміна суспільних пріоритетів, модернізація національної системи освіти на засадах осо-

бистісно-орієнтованого підходу об'єктивують необхідність акценту уваги до створення у навчальних закладах сприятливих умов для розвитку самостійної, творчої, життєздатної людини з розвиненою самоповагою і почуттям самовартості. Як стверджується у Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні «пріоритетами державної політики в розвитку дошкільної освіти є її особистісна орієнтація, формування гуманістичних цінностей, забезпечення фізичного, психологічного та морального здоров'я дитини» (Богущ, 2021, р. 7).

Сказане приводить до розуміння того, що вирішення завдань сучасної дошкільної освіти потребує пильної уваги до освітньо-розвивального середовища ЗДО, його ролі у розвитку потенціалу дитини, розв'язанню означеної проблеми сприятиме детальніше вивчення ціннісного аспекту освітньо-розвивального середовища ЗДО.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання освітньо-розвивального середовища у ЗДО, як і середовища взагалі не нове в науковому доробку. Цілком вмотивованим є вивчення проблеми у різноманітних аспектах: філософському, соціологічному, культурологічному, психологічному, педагогічному.

Аналіз наукового доробку свідчить про інтерес до проблеми формування освітньо-розвивального середовища, що пов'язане з гумані-

зацією середовища (Й. Песталоцці, Я. Корчак, В. Сухомлинський), інтеграцією впливу соціального середовища на розвиток особистості (Л. Буева, С. Моложавий, С. Шацький), організації цілісного виховного процесу в розвивальному середовищі (М. Монтесорі, Р. Штайнер, Р. Фахрутдінова), створенням комфортного середовища навчального закладу (О. Воробйова, Т. Лошакова, С. Смолюк).

Узагальнення наукових джерел дало підстави дослідниці О. Писарчук резюмувати, що вплив освітнього середовища на актуалізацію духовно-творчого потенціалу особистості досліджували Ш. Амонашвілі, А. Анохін, Ю. Бродський; вплив культурного середовища – А. Трошева, Н. Романченко, освітнього – А. Воронін, С. Дерябо, В. Левін; навколишнього середовища – В. Афанасьєв, Г. Тараскіна.

Значний інтерес у контексті нашого аспекту дослідження становлять напрацювання Є. Бондаревської, А. Богуш, І. Левицької, І. Улановської, О. Кононко, З. Бересневої, К. Крутій, В. Сергєєвої, І. Дичківської, Н. Гавриш, Н. Рогальської, В. Ясвіна та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Не зважаючи на численні наукові розробки питань змістової сутності освітньо – розвивального середовища, його структурно – компонентної характеристики, вияву механізмів цілеспрямованого системного впливу на формування особистості проблема освітньо-розвивального середовища ЗДО наразі є ще недостатньо дослідженою.

Метою статті є узагальнення наукових підходів до сутності поняття «освітньо-розвивальне середовище ЗДО», обґрунтування ключових параметрів його дієвості.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що формування особистості найбільш інтенсивно відбувається в ранньому дошкільному дитинстві, звідси закономірною є увага до чинників формування ціннісних орієнтацій дітей.

Безумовно, дитина надзвичайно залежна від середовища, в якому зростає. У цьому сенсі актуальним є досвід італійського педагога М. Монтесорі, яка була переконана, що «дитина здатна до самостійного розвитку від природи, однак для цього їй необхідне спеціально підготовлене навколишнє середовище» (Якименко, 2015, рр. 85–86).

Аналіз наявних у сучасному науковому про-

сторі концепцій розуміння сутності середовища взагалі і розмаїття означувальних характеристик зумовив необхідність перегляду традиційних підходів до дитинства, єдність науковців з позиції самоцінності дитини, а відтак і ролі освітньо-розвивального середовища ЗДО у формуванні ціннісних орієнтацій дошкільника.

Логіка нашого дослідження вимагає детального з'ясування основних підходів до сутності поняття «освітньо-розвивальне середовище ЗДО».

Аналіз наукових джерел з проблеми дає підстави відстежити динаміку в розумінні змісту означеної дефініції. Зазначимо, трансформація змісту поняття «освітньо-розвивальне середовище» відбувалася від розуміння його як «середовище» взагалі, а згодом – до конкретно означуваного виду середовища.

Щодо останнього зазначимо: це залежить від того, як автори розуміють сутність освітньо-виховного процесу, на чому акцентують свою увагу.

На сьогоднішній день у науково-методичній літературі зустрічається численна низка означень середовища. Це – освітнє – виховне, освітньо-розвивальне, предметно-ігрове, освітній простір, соціальне середовище, шкільне середовище, навколишнє середовище.

Дослідниками обґрунтовано концептуальні засади середовища взагалі, функціональне спрямування та навантаження, механізми його впливу на особистість, розглядаються окремі й розрізнені компоненти освітньо-розвивального середовища.

Загалом середовищем називають сукупність явищ, процесів, що здійснюють вплив на досліджуваний об'єкт; комплекс умов, які оточують людину і взаємодіють із нею як з організмом і з особистістю. Розрізняють зовнішнє і внутрішнє, предметні і соціальне середовище, а також ін. (Якименко, 2015, р.7).

У наукових джерелах знаходимо визначення середовища відповідно до різних підходів у його дослідженні. Учені (А. Богуш, Л. Виготський, Н. Гавриш, Ю. Мануйлов та ін.) розуміють середовище як «сукупність умов, що оточують людину та взаємодіють з нею як з організмом і особистістю. Середовище може бути найближчим (родина, сім'я, родичі, друзі), далеким (суспільний устрій), зовнішнім, внутрішнім, пасивним, активним, актуальним, розвивальним» (Якименко, 2015, р. 12); «... те, посеред чого перебу-

ває суб'єкт, за допомогою чого формується його спосіб життя, що опосередковує його розвиток» (Семенов, 2018, рр. 140–141); «від того, в яких взаєминах із середовищем перебуває дитина, які зміни відбуваються в ній і в середовищі, залежить динаміка її розвитку, формування якісно нових психічних утворень. Ставлення дитини до середовища визначає також її активність у ньому» (Гонтаровська, 2012, рр. 234–236).

А. Богуш виокремлює різні типи середовища: стихійно – нестимульоване, стимульоване й актуальне. На думку вченої, перебуваючи у стихійно-нестимульованому середовищі дитина відчуває його вплив опосередковано і набуває життєвого досвіду і знань спонтанним типом – у повсякденному житті. У стимульованому середовищі забезпечується організований процес навчання і розвитку дитини, який супроводжується педагогічно стимульованою взаємодією педагога і вихованців на різних вікових етапах. Створення актуального середовища стимулює максимально активну ініціативну взаємодію дитини з іншими учасниками педагогічного процесу (Богуш, 2010, рр. 155–170).

Вітчизняними і зарубіжними вченими (Н. Гонтаровська, К. Крутій, П.Лернер) однією з найважливіших педагогічних проблем визначається проблема дослідження освітнього середовища. Освітнє середовище – це «суттєвий елемент соціуму, цілеспрямовано організована, керована, багатофункціональна, відкрита педагогічна система, у межах якої учень загальноосвітньої школи усвідомлює себе як соціально розвинену цілісність» (Крутій, 2009, р. 13).

К. Крутій критеріями характеристики освітнього середовища визначає такі: змістові (рівень і якість культурного змісту), процесуальні (стиль спілкування, рівень активності), результативні (розвивальний ефект) (Крутій, 2009, р. 164–168).

Виявлено, що конкретизація компонентів освітнього середовища дошкільних навчальних закладів, які потребують модернізації та пошук шляхів вирішення зазначеної проблеми залишається периферійним аспектом досліджень.

Основу освітнього середовища ЗДО складає комплекс психолого-педагогічних, матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних, економічних, естетичних умов, які забезпечують ефективність навчально – виховного процесу та органічне включення дітей в систему соці-

альних відносин.

Цікавою є позиція Т.Андрющенко (Андрющенко, 2017, р. 26) стосовно виокремлення трьох взаємопов'язаних площин в освітньому середовищі ЗДО: особистісна, організаційна, предметно-просторова. Вважаємо, що така диференціація структурних складових освітнього середовища ЗДО уможливілює глибше вникнути в сутність функціонування освітнього середовища, визначити характер взаємодії суб'єктів освітньо-виховного процесу в ЗДО.

Правомірним вважаємо визначення предметного освітньо-розвивального середовища як системи матеріальних об'єктів діяльності дитини, що функціонально моделює зміст її духовного і фізичного розвитку.

Безперечно, збагачене середовище передбачає єдність соціальних і природних засобів забезпечення повноцінної життєдіяльності дитини.

Треба погодитися з міркуванням З. Бересневої, що будь-яке середовище має забезпечувати розвиток творчих компонентів мислення дітей, створювати їм можливість вільно маніпулювати об'єктами, конструювати різні моделі бачення світу, вирішувати творчі завдання» (Писарчук, 2012, р. 68).

Найчастіше середовище розглядають як сукупність об'єктивних явищ, що оточують людину і взаємодіють з нею. Безперечно, заслуговує уваги і таке визначення освітнього середовища: це «суттєвий елемент соціуму, цілеспрямовано організована, керована багатофункціональна, відкрита педагогічна система, у межах якої учень загальноосвітньої школи усвідомлює себе як соціально розвинену цілісність» (Гонтаровська, 2012, р. 13). К. Крутій критеріями характеристики освітнього середовища визначає такі: змістові (рівень і якість культурного змісту), процесуальні (стиль спілкування, рівень активності), результативні (розвивальний ефект).

Грунтовний аналіз сутності освітнього середовища ЗДО дав можливість науковцям узагальнити, що освітнє середовище ЗДО – це різноаспектна, поліфункціональна система, що знаходиться в постійному розвитку і потребує координації та модернізації. Справедливою є думка дослідників, що основу освітнього середовища ЗДО складає комплекс психолого-педагогічних, матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних, еко-

номічних, естетичних умов, які сприяють збереженню здоров'я вихованців, забезпечують ефективність навчально-виховного процесу та органічне включення дітей в систему соціальних відносин.

Адже доведено, що перехід від суб'єкт – об'єктної взаємодії на всіх рівнях: «керівник – педагога», «педагог-педагог», «педагог-діти», «педагог-батьки, «батьки-діти» – обов'язкова умова розвитку освітнього середовища ЗДО. (Сергеева, 2019, р. 27).

Саме такий тип взаємин для сучасних закладів дошкільної освіти з організації освітнього процесу в ньому є оптимальним. Партнерство у взаємостосунках, спільний процес пізнання і відкриттів, постійне створення ситуації успіху – ключові чинники самореалізації дошкільника в освітньому середовищі.

На наш погляд, суттєвим внеском у вивчення проблеми освітньо-розвивального середовища ЗДО є дослідження О. Писарчук. Автор справедливо акцентує на достатньо глибокому обґрунтуванні М. Монтесорі, В. Ясвіним, О. Кононко сутності та особливостей освітньо – розвивального середовища ЗДО. У контексті дошкільної освіти дослідниця виділяє такі види освітньо-розвивального середовища: «освітнє, виховане, творче, предметне, розвивальне, навколишнє, культурне, освітньо-виховне, предметно-ігрове, просторово-предметне, фізично-розвивальне, природно-розвивальне, творче, освітньо-виховне та розвивально-предметне» (Андрющенко, 2017, р. 47). Означені компоненти О.Писарчук об'єднує в єдину ієрархічну структуру освітньо-розвивального середовища ЗДО.

Справедливою є позиція автора щодо визначення освітньо-виховного середовища ЗДО як достатньо складного феномену, а також багатопланового процесу, який є результатом думок, зусиль специфічних особливостей та дій адміністрації, батьків.

Стосовно функціонального навантаження освітньо-виховного середовища ЗДО ми солідарні з автором у виокремленні передусім інтегративної функції та функції формування певного рівня освіти і соціального замовлення на певній території. Відтак закономірно розглядати освітньо-виховне середовище ЗДО у нерозривному зв'язку із соціумом, чинником організації взаємодії особистості та інших

суб'єктів освіти дошкільної установи.

Саме з освітнього середовища дошкільник черпає ресурси для формування і розвитку.

У контексті нашого дослідження значний інтерес становлять міркування В.Сергеевої, яка на основі аналізу багатоаспектності дитячого ігрового середовища стверджує, що воно є засобом, фізичного, інтелектуального, духовного розвитку дитини, який опосередковано вводить її у навколишній реальний світ, допомагає пізнати його закони. Дослідниця вмотивовано обґрунтовує ергономічний підхід до створення дитячого ігрового середовища в умовах закладу дошкільної освіти. Суть ігрового середовища В.Сергеева розуміє, як «систему матеріальних ергономічно доцільних об'єктів діяльності дитини, що функціонально моделюють зміст її фізичного і духовного розвитку» (Сергеева, 2019, р. 147).

В цілому погоджуючись з думками дослідниці, однак зауважимо, що тлумачення ігрового середовища як засобу розвитку дитини дещо звужує його функціональне призначення. На нашу думку, ігрове середовище не просто засіб, а важливий чинник, джерело розвитку дошкільника у всіх його відношеннях.

Водночас справедливим вважаємо міркування В.Сергеевої стосовно того, що ігрове середовище повинно об'єктивно, через свій зміст і властивості створювати умови для творчої діяльності кожної дитини.

Аналіз розмаїття наукових підходів до проблеми освітньо-розвивального середовища ЗДО, наявності численних понятійно-видових характеристик досліджуваної категорії дають підставу резюмувати, що заявлена проблема багатоаспектна, а саме поняття «освітньо-розвивальне середовище ЗДО» складне за змістом і структурою.

З огляду на специфіку контингенту ЗДО, їх психолого-педагогічних, вікових особливостей ми більше схилиємося на вживанні терміну «освітньо-розвивальне середовище», оскільки головним функціональним призначенням його вважаємо освіту, інтелектуальний, фізичний, емоційно-ціннісний, психічний, творчо-креативний розвиток дошкільників.

На наше глибоке переконання, освітньо-розвивальне середовище ЗДО є цілісною педагогічною системою, нерозривно пов'язаною із соціумом, з конкретним цільовим спрямуванням, на позитивні результати освітньо-виховного процесу, зорієнтованим на забезпечення

його цілісності, послідовності й планомірності.

Визначальним у потрактуванні сутнісної характеристики освітньо-розвивального середовища ЗДО є акцент на його функціональному навантаженні, а саме: забезпечення успішного розвитку у всіх її відношеннях.

Оскільки, за твердженням дослідників, дитина дошкільного віку не розглядається як довершений суб'єкт, а лише як особистість, що перебуває у стадії становлення, де акцент робиться на її актуальному потенціалі, соціальній природі, об'єктивується доцільність створення освітньо-розвивального середовища ЗДО як важливого джерела розвитку дошкільника, де пріоритетом є суб'єкт суб'єктні стосунки.

Без сумніву, ключовим концептом у функціонуванні освітньо – розвивального середовища сучасних ЗДО має бути гуманістично орієнтований підхід до виховання людини – дитиноцентризм, в основі якого – ціннісне ставлення забезпечення його дієвості.

до кожної особистості.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз наукових підходів сутнісної характеристики освітньо-розвивального середовища ЗДО, його структурних складових дає змогу розширити суть досліджуваного поняття, уточнити співвідношення між рядовим поняттям «середовище» та виокремленими різновидами середовища, теоретично осмислити головні параметри освітньо-розвивального середовища ЗДО, принципи засади його створення на основі особистісно орієнтованого підходу до навчання й виховання.

Дане дослідження не вичерпує усіх аспектів порушеної проблеми, однак воно може бути орієнтиром для подальшої роботи з вивчення та узагальнення оптимальних шляхів формування освітньо-розвивального середовища ЗДО, обґрунтування чинників впливу на його успішне функціонування, а також окреслення ефективної організаційно-методичної роботи із

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мельник І.М. Роль освітнього середовища у професійній підготовці вчителя початкових класів. *Актуальні проблеми педагогічної освіти: європейський і національний вимір* : матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції (3–5 червня 2016 року). Т. 1. Луцьк, 2016. С. 255–260.
2. Базовий компонент дошкільної освіти / наук. кер. А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф. д-р пед. наук ; авт. кол.: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л. та ін. К., 2021.
3. Якименко С. І. Педагогічні ідеї Софії Русової та Марії Монтесорі: порівняльний аналіз : монографія. К. : Видавничий дім «Слово», 2015. 296 с.
4. Богуш А. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі : підручник для ВНЗ. К. :Видавничий дім «Слово», 2010. 408 с.
5. Гонтаровська Н. Б. Теоретичні і методичні засади створення середовища як фактору розвитку особистості школяра : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.07/Гонтаровська Наталія Борисівна. К., 2012. 475 с.
6. Крутії К. Освітній простір дошкільного навчального закладу : монографія : у 2-х ч. К. : Основа, 2009. Ч. 1. 302 с.
7. Психолого-педагогічні умови організації розвивального середовища в закладах освіти. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 6–7 травня 2010 року*. Херсон, 2010. 368 с.
8. Писарчук О. Т. Особливості формування освітньо-розвивального середовища дошкільних закладів освіти. *Наукові записки. Серія :Педагогіка*. 2012. № 2. С.12–18.
9. Сергеева В. Ф. Ергономічний підхід до створення дитиною ігрового середовища в умовах закладу дошкільної освіти. *Актуальні проблеми педагогічної освіти:європейський і національний вимір* : матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (31 травня – 1 червня 2018 року). Т. 2. Луцьк, 2019. С. 146–148.
10. Андрищенко Т. К. Пріоритетні аспекти модернізації освітнього середовища дошкільного навчального закладу. *Зб наукових праць*. Вип. 2 Черкаси, 2017. С. 24–32.
11. Семенов О. С. Становлення особистості дитини дошкільного віку в контексті психологічних теорій. *Актуальні проблеми педагогічної освіти:європейський і національний вимір* : матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (1 червня – 2 червня 2018 року). Т. 2. Луцьк, 2018. С.140–143.

REFERENCES:

1. Melnik I. M. (2016) Rol osvitnogo seredovishha u profesijnij pidgotovci vchitelya pochatkovih klasiv. [The role of the educational environment in the professional training of primary school teachers]. *Aktualni problemi pedagogichnoyi*

osviti: yevropejskij i nacionalnij vimir : materiali I Mizhnarodnoyi naukovopraktichnoyi konferenciyi (3–5 chervnya 2016 roku). Vol. 1. Luck. Pp. 255–260. (in Ukrainian)

2. Bazovij komponent doshkilnoyi osviti (2021) [Basic component of preschool education] / nauk. ker. A. M. Bogush, dijsnij chlen NAPN Ukrayini, prof. d-r ped. nauk ; avt. kol.: Bogush A. M., Byelyenka G. V., Boginich O. L. ta in. Kyiv. 235 p. (in Ukrainian).

3. Yakimenko S. I. (2015) Pedagogichni ideyi Sofiyi Rusovoyi ta Mariyi Montessori: porivnyalnij analiz : monografiya. [Pedagogical ideas of Sofia Rusova and Maria Montessori: a comparative analysis : a monograph]. Kyiv : Vidavnichij dim «Slovo», 296 p. (in Ukrainian).

4. Bogush A. Metodika oznajomlennya ditej z dovkillyam u doshkilnomu navchalnomu zakladi : pidruchnik dlya VNZ. [Methods of familiarizing children with the environment in preschool educational institution : textbook for universities]. Kyiv : Vidavnichij dim «Slovo», 2010. 408 p. (in Ukrainian)

5. Gontarovska N. B. (2012) Teoretichni i metodichni zasadi stvorennya seredovishha yak faktorozvitku osobistosti shkolyara [Theoretical and methodological foundations of creating an environment as a factor in the development of the student's personality] ; dis. ... dokt. ped. nauk: 13.00.07. Gontarovska Nataliya Borisivna. Kyiv, 475 p. (in Ukrainian).

6. Krutij K. (2009) Osvitnij prostir doshkilnogo navchalnogo zakladu: [monografiya] Educational space of preschool educational institution:[monograph] : u 2-h vol. Kyiv : Osnova. Vol. 1. 302 p. (in Ukrainian).

7. Psihologo-pedagogichni umovi organizaciyi rozvivalnogo seredovishha v zakladah osviti. (2010) [Psychological and pedagogical conditions for the organization of the developmental environment in educational institutions] : materiali Vseukrayinskoyi naukovopraktichnoyi konferenciyi 6–7 travnya 2010 roku. Herson, 368 p. (in Ukrainian).

8. Pisarchuk O. T. (2012) Osoblivosti formuvannya osvitno-rozvivalnogo seredovishha doshkilnih zakladiv osviti. [Features of the formation of the educational and developmental environment of preschool educational institutions]. *Naukovi zapiski. Seriya: Pedagogika*. № 2. Pp. 12–18. (in Ukrainian).

9. Sergejeva V. F. (2019) Ergonomichnij pidhid do stvorennya ditinoyu igrovogo seredovishha v umovah zakladu doshkilnoyi osviti. [Ergonomic approach to creating a child's playing environment in a preschool educational institution] *Aktualni problemi pedagogichnoyi osviti: yevropejskij i nacionalnij vimir* : materiali III Vseukrayinskoyi naukovopraktichnoyi konferenciyi z mizhnarodnoyu uchastyu (31 travnya – 1 chervnya 2018 roku). T. 2. Luck. Pp. 146–148. (in Ukrainian).

10. Andryushhenko T. K. (2017) Prioritetni aspekti modernizaciyi osvitnogo seredovishha doshkilnogo navchalnogo zakladu. [Priority aspects of modernization of the educational environment of a preschool educational institution] : zb. naukovih prac. Vol. 2. Cherkasi. Pp. 24–32. (in Ukrainian).

11. Semenov O. S. (2018) Stanovlennya osobistosti ditini doshkilnogo viku v konteksti psihologichnih teorij. [Priority aspects of modernization of the educational environment of a preschool educational institution]. *Aktualni problemi pedagogichnoyi osviti: yevropejskij i nacionalnij vimir* : materiali III Vseukrayinskoyi naukovopraktichnoyi konferenciyi z mizhnarodnoyu uchastyu (1 chervnya – 2 chervnya 2018 roku). T. 2. Luck. Pp. 140–143. (in Ukrainian).